

Alþýðusamband Íslands

Setningarræða á ársfundi Alþýðusambands Íslands 22. – 23. október 2009

Gylfi Arnbjörnsson, forseti ASÍ

Félagsmálaráðherra, ágætu ársfundafulltrúar

Aldrei fyrr hefur launafólk staðið frammi fyrir jafn alvarlegri stöðu í efnahags- og atvinnumálum og nú. Það er enginn launung á því, að þegar í upphafi þessa hruns óttuðumst við að þetta gæti orðið djúpstæð kreppa, sem við töldum að yrði að mæta af stefnufestu og með djörfum ákvörðunum. Ef ekki yrði erfitt að draga úr umfangi hennar á trúverðugan hátt.

Við settum okkur það sem meginverkefni að treysta stöðu þeirra tekjulægstu með því að verja samningsbundnar launahækkanir, með því að takast á við greiðslu- og skuldavanda heimilanna og meðraunhæfum úrræðum til að treysta atvinnu okkar félaga með átaki í framkvæmdum og nýfjárfestingum samhliða ígrunduðum tillögum um endurreisn og uppbyggingu atvinnulífsins.

Þetta hefur ekki verið létt verk og ótrúlega mörg ljón hafa orðið á vegi þessa endurreisnarstarfs – sem því miður má að mestu leyti rekja til pólitískrar upplausnar og úrræðaleysis. Það er og hefur verið skoðun mín að við þessar aðstæður hafi mikilvægi verkalýðshreyfingarinnar og þörfin á einarðri samstöðu innan okkar raða aldrei verið meiri. Því höfum við lagt mikla áherslu á að tryggja víðtæka umræðu innanhreyfingarinnar um úrlausnarefnin og leiðirnar til að tryggja samstöðu og samfélagslega sátt.

Við höfum farið í fundarherferðir um landið, haldið þrjá formannafundi á vettvangi Alþýðusambandsins og aukaársfund í mars. Öll aðildarsamtökin hafa ítrekað haldið formannafundi innan sinna raða og eru þá ótaldir fjöldi félags- og vinnustaðafundavítt og breytt um landið. Ég hef ekki tölu á því hversu margir hafa þannig með beinum hætti komið að þessari umræðu en ég er sannfærður um að þessi vinna hefur skilað okkur því sem næst órofa samstöðu í þessari baráttu – og þeirri samstöðu verðum við að halda.

Það er einnigvert að benda á, að eftir að fundunum á Austurvelli lauk í vor og fólkið fór heim hélt verkalýðahreyfingin áfram í baráttunni fyrir raunhæfum lausnum – þetta minnir okkur á að þótt tilfinningar eigi að fá að njóta sín í starfi okkar i er það ekki síður þrautseigjan og úthaldið í starfi verkalýðshreyfingarinnar sem á endanum ræður úrslitum þegar kemur að hag launafólks.

Góðir félagar,

Ég nefni þetta því baráttan okkar fyrir mannúðlegum, réttlátum og raunsæjum úrræðum fyrir skuldsett heimili í greiðslu- og skuldavanda hefur staðið yfir frá því 1994 þegar við fyrst kröfðumst upptöku samræmdrar löggjafar um greiðsluaðlögun. Í þessari baráttu höfum við lengst talað fyrir daufum eyrum. Að okkar mati var einnig mikil þörf fyrir slíkt verkfæri þegar á árinu 2007 þegar verðbólga var farin að hækka mikið og fyrir harðfylgi okkar og festu tókst að koma slíkri löggjöf í gegn s.l. vetur í aðdraganda kosninganna, þó ekki hafi það tekist til eins og við vildum vegna breytinga í meðförum Alþingis. Við höfum lagt mikla áherslu á það við ríkisstjórnina að sú löggjöf verði nú endurskoðuð og lagði miðstjórn ASÍ fram ítarlegar og útfærðar tillögur þar af lútandi í september. Vonandi fá hugmyndir okkar meiri byr en áður, en þær fela í sér samræmdar reglur til þess að aðlaga allar skuldir umfram greiðslugetu og markaðsvirði eigna að raunverulegri greiðslugetu skuldara.

Ég vil einnig minna á að þegar í kjölfar hrunsins lagði ASÍ til að tekin yrði upp sjálfvirk greiðslujöfnun verðtryggðra lána, og nú hyllir loksins undir að það komist í framkvæmd þó enn skorti lagaheimildir til þess að beita sömu aðferðafræði á gengistryggð lán.

Við höfum einnig lagt til, og fengum að hluta til í gegn á vorþingi, breytingar á lögum sem treysta réttarstöðu skuldara við gjaldþrot og nauðungaruppboð, en einnig hér teljum við ekki nóg að gert og höfum lagt til róttækar breytingar á aðfaralögum og lögum um nauðungaruppboð sem tryggja búseturétt uppboðspóla í íbúðarhúsnæði sem selt er á nauðungaruppboði og fela í sér verulegar takmarkanir á innheimtukostnað lögmanna við aðför og uppboð.

Þetta eru örfá dæmi um þann árangur sem við höfum náð í þágu skuldugra heimila og þær kröfur sem enn standa ríkisstjórninni í þessu efni. Ég tel afar mikilvægt að við fylgjum þessum kröfum eftir af festu, því ásamt þeim árangri sem náðist við breytingar á atvinnuleysisbótakerfinu og auknum framlögum til virkra vinnumarkaðsaðgerða eru þær veigamikill hluti af nauðsynlegum aðgerðum til þess að koma í veg fyrir bæði félagslega og fjárhagslega útlegð þeirrar kynslóðar sem þyngstar byrðar ber í kreppunni.

Góðir félagar,

Eftir aukaársfundinn okkar í mars kynntu öll heildarsamtök launafólks á vinnumarkaði ásamt gagnaðilum okkar djarfa áætlun um endurreisn efnahags- og atvinnulífs, þar sem horft var til loka ársins 2013. Við settum fram tölusettt markmið um allar helstu lykilstærðir efnahagsmála eins og vexti, gengi, verðbólgu, atvinnustig og lífskjör. Einnig settum við okkur raunhæf millimarkmið um hvar við vildum vera í lok ársins 2010 þegar kjarasamningar renna út.

Við buðum fulltrúum allra stjórnmalaflokka og Seðlabankans til samræðu og samstarfs við aðila vinnumarkaðarins um þessi markmið í aðdraganda kosninganna. Markmiðið var að undirbyggja mikilvægi þess að stjórnmalamenn legðu til hliðar hefðbundna flokkadrætti og

útúrsmúningapólitík og sameinuðust með okkur í því að vinna þjóðina út úr þessum vanda. Því miður sjást engin merki þess að flokkarnir hafi viljað verða við þessari beiðni nema síður sé.

Fljótlega eftir kosningar og myndun nýrrar ríkisstjórnar í maí fóru viðræður um stöðugleikasáttmálann í gang á mjög breiðum grunni og reyndust þær afar flóknaðar og erfiðar. Bæði var við að eiga áform ríkisstjórnar um að ná tökum á gríðarlegum halla ríkissjóðs og ágreining við Seðlabankann um stjórn vaxta- og gengismála. Oftsinnis stóðum við frammi fyrir raunverulegri hættu á að uppúr slitnaði og að atvinnurekendur segðu upp kjarasamningum eins og þeir höfðu rétt til. Þegar ljóst var að Seðlabanki ætlaði ekki lækka vexti fyrir lok júní stefndi í pattstöðu sem okkur tókst að leysa á þann hátt að atvinnurekendur myndu framkvæma helming taxtahækkana 1. júlí en öðrum hækkunum yrði frestað til 1. nóvember á þessu ári og til 1. júní á árinu 2010.

Af hálfu launafólks í þessum viðræðum var lögð þung áhersla á að standa vörð um viðkvæmstu þætti velferðarkerfisins og samkomulag náðist við ríkistjórnina um ákveðna forgangsörðun.

Þar tókst að tryggja að sparnaður í heilbrigðis- og almannatryggingum yrði ekki meiri en 5%, 7% í menntamálum og 10% í öðrum þáttum í rekstri ríkisins. Fulltrúar ASÍ og SA lögðu einnig þunga áherslu á að setja skorður við hversu langt yrði gengið í hækkun skatta.

Samkomulagið var undirritað 25. júní og með því töldum við að skapast hefðu skilyrði fyrir auknum fjárfestingum innlendra sem erlendra aðila, auknum hagvexti, nýrri sókn í atvinnumálum og grunnur lagður að bættum lífskjörum til framtíðar. Á grundvelli þessara markmiða töldu forsvarsmenn Seðlabankans allar líkur á því að vextir yrðu komnir niður í eins stafs tölu fyrir lok október og hægt yrði að slaka verulega á gjaldeyrishöftunum.

Þannig skildum við við málið í lok júní og vorum raunar nokkuð bjartsýn því hagtölur snemma sumars sýndu að samdrátturinn virtist ætla verða minni en spáð hafði verið og því ekki ólíklegt að okkur myndi takast að tryggja viðsmúning og uppbyggingu þegar í upphafi næsta árs. En þá hófst deilan um Icesave og vikurnar liðu og urðu að mánuðum og allt fraus.

Í lok ágúst kom í ljós að enginn vinna hafði farið fram á vegum stjórnvalda til að ýta í gang sérstökum framkvæmdum í samstarfi við lífeyrissjóðina, ekki hafði tekist að ljúka endurfjármögnun bankanna, ekki hafði tekist að ljúka endurskoðun 1. áfanga AGS-áætlunarinnar og því ekki tekist að tryggja Seðlabankanum aukin gjaldeyrisforða til að slaka á gjaldeyrishöftum og lækka vexti. Ekkert hafði sem sagt verið gert, engar ákvarðanir verið teknar og um tíma virtist ríkisstjórnin einfaldlega hafa misst meirihluta sinn á Alþingi. Ofan í þetta úrræðaleyfi ríkisstjórnarinnar hafði umhverfisráðherrann lagt sig sérstaklega fram við að finna leiðir til þess að geta tekið úrskurð Skipulagsstjóra um lagningu SV-línu á Suðurnes aftur upp og vísaði málinu aftur til embættisins til endurnýjaðrar efnismeðferðar. Þar með seinkar línulögninni sem aftur setti allar framkvæmdir sem henni tengjast í verulega óvissu, einkum gagnageymsluverði í Keflavík og álverið í Helgavík – sem framkvæmdir eru þegar hafnar við.

Þetta er í fullkominni andstöðu við skýr ákvæði stöðugleikasáttmálans, sem byggði á því að deilum um þessar ákvarðanir væri lokið og að framkvæmdum ætti aðhraða!

Þegar fjárlög voru lögð fram 1. október s.l. kom í ljós, að þrátt fyrir að yfirbragð sparnaðaraðgerða hafi í megindráttum verið í samræmi við forgangsröðunina í stöðugleikasáttmálanum þá voru ýmis atriði sem komu á óvart og kölluðu á skýringar. Einkum snýr þetta að umfangi skattahækkana bæði á einstaklinga og fyrirtæki sem og útfærslu þeirra, þar sem við óttuðumst að í undirbúningi væri enn ein aðförin að verðgildi skattleysismarkanna.

Einnig er ljóst að hugmyndir um orku- og umhverfisskatta hafa sett öll áform um fjárfestingar í orkugeiranum í algjört uppnám.

Samninganefnd ASÍ og framkvæmdastjórn SA funduðu í fyrstu viku október mánaðar þar sem farið var yfir stöðugleikasáttmálann og drógum við þá niðurstöðu að ríkisstjórnin hefði efnt afar fátt af því sem lagt var upp með í honum. Eftir að hafa setið að þjarki í tvær vikur er ljóst að afar lítið hefur þokast í samkomulagsátt, hvorki við ríkisstjórnina né Seðlabankann.

Við og SA höfum sameiginlega krafist viðbragða stjórnvalda til nokkurra þátta sem lúta að fjárfestingum í atvinnulífinu, endurgreiðslu hins opinberra á fjármögnun lífeyrissjóðanna á framkvæmdum, frekari úrræði vegna greiðsluvanda heimilanna, slökun á gjaldeyrishöftum, lækkun vaxta og að umfang skattahækkana sé ekki í neinum samhengi við ákvæði sáttmálans. Það er þó afar jákvætt að ríkisstjórnin hefur endurheimt meirihluta sinn og tekist að endursemjja um lcesave á viðunandi hátt þannig að AGS lýsti því yfir í gær að stjórnin myndi flýta 1. endurskoðun áætlunarinnar og afgreiða lánin þegar í næstu viku.

Það er lýsandi fyrir ástandið að þessari endurskoðun átti að ljúka fyrir lok janúar s.l. samkvæmt upphaflegu tímaáætluninni og í dag er 22. október – þetta tók bara 10 mánuði! Tíminn er orðin afar naumur og að óbreyttu blasir við að kjarasamningum verði sagt upp á þriðjudaginn kemur, þann 27. október, komi ekki skýr viðbrögð frá ríkisstjórninni. Hvort þetta tekst eða ekki er því miður óvíst og það eru bara fimm dagar til stefnu!

Kjarasamninguri okkar er nú í þriðja sinn á þessu ári komin í uppnám og langlundargeð gagnvart úrræðaleyfi stjórnvalda í nánast öllum málum er að þrotum komið. Allt eins gætum við staðið frammi fyrir því, að þrátt fyrir náíð samstarf samtaka launafólks og atvinnurekenda í þessari glímu, geti komið til uppsagnar kjarasamninga í byrjun næstu viku. Það væri auðvitað alveg skelfileg staða ef hún kemur upp – og þrátt fyrir að hún sé á ábyrgð ríkisstjórnarinnar verða atvinnurekendur að gera sér grein fyrir því að forsenda samstarfs af okkar hálfu er að til launahækkana muni koma. Verði kjarasamningum sagt upp og réttmætar launahækkanir hafðar af láglaunafólki mun verkalýðshreyfingin beita afli sínu til þess að tryggja að til þeirra hækkana muni koma. Á þingi Starfsgreinasambandsins leyfði ég mér að nota orðalagið að ef þið viljið stríð þá munið þið fá stríð!

Góðir félagar

Eins og ég kom inn á áðan er það hlutverk okkar og skylda við svona aðstæður að verja grunnstoðir velferðarkerfisins. En hlutverk okkar í velferðarkerfinu er ekki síður mikilvægt við framkvæmd veigamikilla þátta þess sem snúa beint að launafólki því við höfum byggt upp viðamikið velferðakerfi á vinnumarkaði í samstarfi við atvinnurekendur.

Stéttarfélagin reka umfangsmikla velferðarþjónustu við sína félagsmenn í formi mikilvægra réttinda í fræðslusjóðum, sjúkrasjóðum og lífeyrissjóðum og með kjarasamningunum í febrúar 2008 tókst okkur að bæta enn einum mikilvægum þætti í þessa flóru með samkomulaginu um starfsendurhæfingarsjóð.

Við höfum nú ýtt þessu verkefni úr vör og ég hygg að við séum um það bil að ljúka því verkefni að allir okkar félagsmenn hafi aðgengi að sérstökum ráðgjafa ef upp koma alverleg veikindi sem ógna starfsgetu viðkomandi. Þá höfum við á undangengnum árum byggt upp umfangsmikið endur- og eftirmenntunarkerfi á vinnumarkaði og í samstarfi við símenntunarmiðstöðvar vítt og breytt um landið. Þannig höfum við markvisst verið að treysta velferðarkerfið á vinnumarkaði sem um leið er lykillinn að þeim virku vinnumarkaðsaðgerðum sem eru mikilvæg forsenda baráttunnar við atvinnuleysið og endurreisnarinnar í atvinnulífínu. Þeirra. Ég nefni þetta hér því við verðum að hafa í huga, að þau réttindi sem launafólk hefur fengið með kjarasamningi og sú þjónusta sem stéttarfélagin veita hefur reynst vera miklu öruggari og traustari en sá hluti sem verið hefur í höndum stjórnvalda.

Ég nefni þetta líka vegna þess að í því atvinnuleysi sem nú dynur yfir þjóðina hafa komið fram alvarlegir brestir í þeirri uppstokkun sem orðið hefur á umsýslu og framkvæmd með atvinnuleysistryggingum undanfarin 10 ár. Einkum kemur þetta fram í samskiptum við þá sem missa vinnuna þar sem fólk gengur atvinnulaust mánuðum saman án þess að brugðist sé við með stuðningi og úrræðum. Aldrei fyrr hefur það gerst, að þátttaka atvinnulausra í stéttarfélagum hafi fallið úr yfir 80% niður í um 50% eins og nú. Ég lít þetta mjög alvarlegum augum því þessir félagsmenn okkar eru að missa veigamikil réttindi bæði vegna veikinda og endurmenntunar.

Eftir að umsýsla með atvinnuleysistryggingakerfinu var flutt frá stéttarfélagunum og til stjórnsýslunnar er fólk að missa réttindi, það er einangraðra og afskiptra og fær ekki þá þjónustu og tækifæri sem það á rétt á. Ég tel að stjórnvöld eigi einfaldlega að viðurkenna að þessar breytingar hafa mistekist og leiðrétt hið fyrsta. og taka aftur upp það fyrirkomulag sem við höfðum fyrir árið 1997, þó í breyttri mynd sé. Við eigum að krefjast þess að auka aftur hlutverk stéttarfélaganna í þessari umsýslu og endurskipuleggja þjónustu við þá sem missa atvinnuna á svipuðum nótum og við höfum verið að gera í tengslum við starfsendurhæfinguna og námsráðgjöfina í fullorðinsfræðslunni og tryggja okkar fólki virkar vinnumarkaðsaðgerðir en ekki óvirkar eins og nú er gert.

Það er athyglisvert og mikilvægt, að forysta Samtaka atvinnulífsins er okkur sammála um þetta og því höfum við sameiginlega boðið upp á viðræður með þetta að markmiði og treysti því og hvet ráðherra vinnumarkaðsmála til að standa með okkur í þessari vegferð.

Ágætu félagar

Við stöndum við frammi fyrir ögrandi áskorunum við endurreisn atvinnulífsins. Við höfum ítrekað sett fram kröfur um nýtt siðferðismat í stjórnun fyrirtækja, þar sem saman fari skilvirk löggjöf og víðtæk samfélagsleg ábyrgð þeirra. Krafa okkar hefur verið skýr, verkalýðshreyfingin mun ekki sætta sig við að atvinnulífið verði bara endurræst á sömu vitlausu forsendunum og síðast – með sama siðleysinu, sömu græðginni, sömu bónusunum, sama eignarhaldsfélagafeluleiknum - aldrei aftur!

Að sama skapi er afar mikilvægt að móta nýjar forsendur fyrir atvinnuþróun inn í framtíðina. Þrátt fyrir áherslur okkar um skammtímaaðgerðir næstu 12-18 mánaða vegna atvinnuleysisvanda samtímans er ég þeirrar skoðunar að við eigum að hasla Íslandi völl á grundvelli sjálfbærar þróunar og græns og endurnýjanlegs hagkerfis. Ásamt sterkasta lífeyriskerfi heims móta gríðarlegar auðlindir okkar í formi hreinnar orku úr fallvötnum og iðrum jarðar, miklir möguleikar í umhverfisvænni ferðaþjónustu og vannýtt tækifæri í líffræðilega ábyrgri og hreinni matvælaframleiðslu bæði úr sjávarfangi og landbúnaði ótrúlega sterka samkeppnisyfirburði Íslands í grænu hagkerfi framtíðarinnar. Þarna liggja tækifærin okkar, þangað eigum við að stefna því þarna getum við náð verulegu forskoti á ábyrgum hnattrænum forsendum.

Ég hef aldrei getað sætt mig við þá fullyrðingu að sjávarútvegur og landbúnaðar geti ekki verið uppspretta hagvaxtar og nýrra starfa hér á landi – að mikilvægustu atvinnugreinar landabyggðarinnar verði dæmdar úr leik, að fólkinu okkar í þessum störfum sé ekki búin björt framtíð í sínu byggðalagi. Við eigum að hafna þessari nálgun. Við eigum að bjóða ungum útgerðarmönnum og bændum til samræðu við okkur, samræðu um tækifæri morgundagsins í stað þess að leyfa þeim sem eru fastir í viðjum vanans – í fortíðinni – að ráða ferð. En við verðum einnig að vera raunsæ og hafa það hugfast að forsenda þessarar þróunar – forsenda þess að nýta þessi tækifæri- er tvíþætt, það verður að tryggja meiri og varanlegri stöðugleika í hagkerfinu með traustan gjaldmiðil og það verður að tryggja þessum greinum óheftan aðgang að erlendum mörkuðum fyrir fullunnar afurðir sjávarútvegs og landbúnaðar. Að öðrum kosti breytum við þessari stefnu tækifæranna í örlög viðvarandi samdráttar og glataðra tækifæra. Við megum ekki að láta þrönga hagsmuni talsmanna núverandi fyrirtækja vera ráðandi – við eigum að leggja grunn að nýrri þróun með nýjum fyrirtækjum sem hafa þrótt og vilja til að mæta nýjum áskorunum og fjölga störfum um land allt.

Góðir ársfundafulltrúar,

Yfirskrift þessa ársfundar „Byggjum réttlátt þjóðfélag“ er fengin úr alþjóðlegum baráttusöng verkalýðsins og endurspeglar grundvallarsýn okkar og þá stefnu að launafólk fái að búa í réttlátu þjóðfélagi þar sem saman fer krafan um atvinnu fyrir alla, tækifæri fyrir alla, velferð fyrir alla og jöfnuð fyrir alla sem og þar sem byggt erá traustu siðferði og skýrri samfélagslegri ábyrgð fyrirtækja og stofnanna.

Það eru miklar væntingar til okkar því ég held að sá pólitíski óróleiki sem einkennir stjórn málin leiði til þess að félagar okkar horfa til verkalýðshreyfingarinnar um stefnufestu og raunhæf úrræði. Ég er alveg sannfærður um að okkar fólk vill fá að heyra það sem það þarf að heyra, en ekki endilega það sem kann að hljóma vel en á ekkert skylt við raunveruleikann og því oft óframkvæmanlegt. Það er okkar hlutverk og skylda að mæta þessum væntingum við megum ekki bregðast.

Við skipulag þessa ársfundar höfum við í miðstjórn ASÍ lagt höfuðáherslu að leggja fram allt það efni, allar þær tillögur sem ASÍ hefur lagt fram síðan í október í fyrra sem umræðuskjöl fyrir þennan fund. Okkar ósk er, að hér geti farið fram málefnalegar og opnar umræður um hag heimilanna, stöðuna í efnahags- og kjaramálum og sýn okkar í atvinnumálum og á samfélagslega ábyrgð. Eftir umræðu í sal verða málin tekin til frekari umræðu í nefndarstarfinu og í lok dags skipi nefndirnar sérstakar ritnefndir sem beri ábyrgð á því að draga þær áherslur sem fram koma í umræðunni saman í ályktunardrög. Í upphafi dags á morgun verða þessi drög síðan kynnt og rædd í nefndinni og afgreidd þar til seinni umræðu í sal á og afgreiðslu. Með þessu vinnulagi viljum við tryggja betri aðkomu ykkar að mótun stefnu samtakanna og áherslna á komandi mánuðum og misserum. Er þetta í takt við þá sannfæringu okkar í forystusveitinni, að aldrei fyrr hafi það verið mikilvægara fyrir launafólk en að verkalýðshreyfingin gangi í takt á grundvelli þeirra sjónarmiða og áherslna sem hrærast í brjósti okkar félagsmanna.

Góðir félagar.

Við erum, eigum að vera og verðum að vera trúverðugir talsmenn launafólks og það er okkar verkefni að sinna þeirri skyldu næstu tvo dagana. Með þessum orðum segi ég þennan ársfund Alþýðusambandsins settan og óska okkur öllum velfarnaðar í starfi.